

О.М. Рябчин, К.О. Бієнко, К.І. Лісковець

АНАЛІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-ЯПОНСЬКИХ ВІДНОСИН

Досліджено проблеми питання взаємодії української та японської економіки. Проаналізовано поточний стан українсько-японських економічних відносин і розглянуто перспективи їх подальшого розвитку.

Исследованы проблемные вопросы взаимодействия украинской и японской экономики. Проанализировано текущее состояние украинско-японских экономических отношений и рассмотрены перспективы их дальнейшего развития.

In this article researched the estimation of interaction problems of the Ukrainian and Japanese economy. It analyses the current condition of the Ukrainian-Japanese economic relations and considered prospects of their further development.

Починаючи з 80-90-х років у Японії стала виявлятися тенденція до вивозу капіталу за межі країни, у тому числі в країни Європи. До початку XXI-го століття, незважаючи на відсутність стійких тенденцій до зростання національної економіки (а, можливо, і завдяки цьому), відбувається подальше збільшення інтересу японських підприємців до інвестування капіталу в країни Східної Європи, зокрема в Україну, що спостерігається в останні роки [1; 12].

Не слід недооцінювати вплив розвитку політичної ситуації в Україні на зміну відношення до нас з боку ділових кіл Японії, проте темпи позитивних змін у галузі українсько-японських та японсько-українських відносин поки що не задовольняють жодну зі сторін. Японська сторона хоче розвивати торгівельне й інвестиційне співробітництво з Україною, вона зацікавлена в закупівлі сировини, зокрема, для металургії в Україні, а також у розвитку української інфраструктури. Дотепер співробітництву Японії з Україною заважала недостатня поінформованість японських бізнесменів про Україну [2; 124]. Подібну думку поділяють багато японських підприємців, які є учасниками українсько-японських ділових контактів. Ділові люди з Японії відверто говорять про цікавість нашого ринку, але й про дуже важкі умови щодо співпраці.

Саме тому, мета роботи – визначити пріоритетні напрями економічного розвитку та аналіз стану українсько-японських торгівельних відносин у контексті подальшого зростання співпраці між двома країнами.

Проблемам взаємодії української та японської економіки присвячені праці М. Носова, Ю.М. Пахомова, С.І. Соколенко, Є.Ф. Ростова та інших вітчизняних вчених.

Починаючи з 1997 року, Україна щорічно отримує технічну допомогу від Уряду Японії в рамках програми «Офіційна Допомога для Розвитку» (ОДР). ОДР Японії базується на наданні економічної допомоги країнам-реципієнтам за рахунок коштів, які виділяє Уряд Японії, і складається з двох основних компонентів – фінансової допомоги (шляхом надання грантів) і кредитної. Визначення можливості надання країні кредитної допомоги в рамках ОДР здійснюєть-

ся на основі статистичних підрахунків Міжнародного банку реконструкції та розвитку щодо ВВП на душу населення – рівень дохідності країни. Кредитна допомога у рамках ОДР Японії передбачає надання довгострокових кредитів під пільгові умови. Координація залучення в Україну фінансової допомоги в рамках програми ОДР Японії та надання пропозицій Уряду України щодо напрямів її використання покладеної на Міністерство економіки України. Перспективні інвестиційні українсько-японські проекти відносяться насамперед до галузі транспорту й енергетики. В рамках програми ОДР Уряду Японії фінансується декілька проектів України (табл. 1).

Загальна вартість проектів склала 885 млн дол. США, а японська частка в них – понад 75%. Строк кредитів коливається від 30 до 40 років, а відсоткова ставка є дуже низькою – від 0,75 до 2,5% [3; 134].

Пріоритетними для японської сторони є підтримка економічних реформ, розвиток банківсько-фінансового сектору, реструктуризація промислової політики, розвиток культури та мистецтва, охорона довкілля, охорона здоров'я [4; 154].

Починаючи з 2007 фінансового року, Урядом Японії запропоновано такі форми співпраці з Україною у галузі культури:

1. Надання культурного гранту для масштабних проектів, які містять реконструкцію будівель, покращення інфраструктури галузі, постачання обладнання тощо (до 2,7 млн дол. США).

2. Надання гранту загального типу для 5 дитячих лікарень (до \$6,5млн).

У 2007 році уряд Японії виділив гроші на поліпшення медичного обладнання дитячих лікарень у Харківській, Дніпропетровській і Донецькій областях. Це друга фаза проекту поліпшення медичного обладнання дитячих лікарень України. Перша відбулася в 2007 році, коли уряд Японії виділив 3,8 млн доларів для переобладнання Луганської та Кіровоградської обласних дитячих лікарень.

З часу набуття Україною незалежності основними донорами було виділено понад 4 млрд дол. США на реалізацію проектів міжнародної технічної допомоги.

Українсько-японське технічне та грантове співробітництво здійснюється в рамках Угоди між Урядом

України та Урядом Японії про технічне співробітництво та грантову допомогу.

Таблиця 1

Проекти України, що фінансуються в рамках програми ОДР Японії [3;130]

№	Назва проекту	Вартість проекту (млн дол. США)	Японська частка проекту (млн дол. США)	Строк кредиту, роки	Відсоткова ставка, %
1	Проект будівництва мостового переходу через р. Південний Буг у м. Миколаєві	200	175	35	2,50
2	Проект реконструкції ТЕЦ ВО "Південний машинобудівний завод"	85	52	40	0,75
3	Проект реконструкції Черкаської ТЕЦ шляхом будівництва ПГУ-100	180	152	40	0,75
4	Проект реконструкції міжнародного аеропорту "Бориспіль"	330	289	30	1,50
5	Багатоцільовий проект очищення стічних вод у м. Кривому Розі	90	–	40	0,75

Технічна допомога від Японії, починаючи з 2001 року, має прогресивний характер. У 2001-2005 роках розмір допомоги складав менше одного млн дол.

США, однак у 2006 році цей показник значно виріс до 6,7 млн, що свідчить про покращення взаємодії двох урядів (рис. 1).

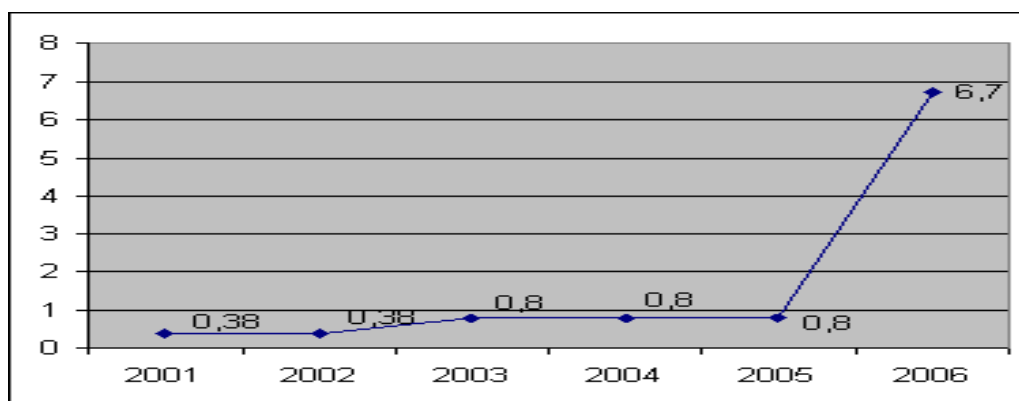

Рис. 1. Обсяги міжнародної технічної допомоги Україні від Японії в 2001-2006 роках (млн дол. США) [3; 202]

Проте розвиток українсько-японських зв'язків в економічній сфері стримується низкою суттєвих факторів. Одними з найбільш специфічних і значущих факторів є відсутність довіри з боку японського партнера до України як до країни можливих інвестицій, що базуються на сприйнятті японцями реалій нашого громадського життя з погляду оцінки політичної й економічної ситуації в Україні. До стримуючих факторів також відносяться особливості японського бізнес-етикету і національної психології, фактори культурного характеру, що не мають безпосереднього відношення до оцінки політичних або економічних реалій України [5; 240].

Таким чином, співпраця між двома країнами сприятиме прагненню України реалізувати стратегію диверсифікації джерел енергопостачання та впровадити енергозберігаючі технології, а залу-

чення японських інвестицій — розширити транспортні коридори і підвищити роль України як транзитної держави. Якщо з боку України буде виконано всі вимоги щодо спільних проектів, це стане важливим кроком до майбутньої дружньої співпраці двох держав [6; 345].

Розглянемо показники взаємовідносин України та Японії. У 2008 році зберігалась динаміка інтенсивного зростання двосторонньої українсько-японської торгівлі. Загальний товарообіг за 2008 рік збільшився майже у 2 рази порівняно з аналогічним періодом минулого року і досяг позначки 2901,7 млн дол. США.

Зростання двосторонньої торгівлі відбулося головним чином за рахунок значного збільшення японського імпорту у 2 рази або на 1379,8 млн дол. США до рівня 2786,0 млн. дол. США (у 2007 році –

1406,2 млн дол. США). Водночас, експорт української продукції у 2008 році, порівняно з 2007 роком, також зріс на 27% або на 24,66 млн дол. США і склав 115,7 млн дол. США (у 2007 році – 91,04 млн дол.) [7] (табл. 2).

Структура і номенклатура експорту й імпорту у 2008 році, порівняно із загальними тенденціями, майже не змінилась. Український експорт в Японію характеризувався, як і попереднього року, низьким ступенем переробки, проте відбулися певні зміни у його структурі. На перше місце, як і у 2006 році, ви-

шли поставки феросплавів, які відновилися у 2008 році на загальну суму 34,85 млн дол. США, що скла-ло 30,12% загального обсягу українського експорту в Японію. Це майже в 4 рази більше, ніж за аналогічний період 2007 року. На зростання поставок цих напівфабрикатів металургії в Японію вплинула світова динаміка росту цін на металопродукцію у першій половині поточного року та низка обмежувальних заходів у Китаї, який є одним з найбільших світових постачальників феросплавів, що спричинило значне зростання цін на них.

Таблиця 2

Торгівля товарами між Японією та Україною (млн дол. США) [7]

Показник	2004	2005	2006	2007	2008
Товарообіг	522,2	630,2	947,2	1497,3	2901,7
Експорт	100,2	82,0	98,58	91,04	115,7
Імпорт	422,0	548,2	848,6	1406,2	2786,0
Сальдо	-321,8	-466,2	-750,0	-1315,2	-2670,3

На другому місці були вироби з титану на загальну суму 21,08 млн дол. США або 18,22% загального обсягу українського експорту в Японію, що майже у 2,7 рази більше, ніж у попередньому році.

Молочна продукція посіла третє місце у товарній структурі експорту. Проте обсяги її зменшилися на 25% і становили 19,07 млн дол. США або 17% загального експорту.

Позитивним фактором є те, що в останньому кварталі 2008 року, не зважаючи на економічну кризу в Японії та зниження промислового виробництва, були здійснені поставки чавуну з України на суму 14,16 млн дол. США, що складає 15,55% обсягу загального експорту.

Збільшилися також у три рази експортні поставки водню й інертних газів до рівня 5,45 млн дол. США.

Тривожним фактором стало скорочення на 50% експорту необробленого алюмінію, який у 2007 році посідав перше місце. У 2008 році обсяги його експорту становили майже 16 млн дол. США. Така негативна тенденція може бути пов'язана з загальним зниженням обсягів виробництва автомобілів та електроприладобудування (які є головними споживачами алюмінієвих заготовок) в Японії. Незначними були також поставки продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, які склали лише 0,2 млн дол. США, тобто 2,55% від обсягів 2007 року (табл. 3).

Японський імпорт до України у 2008, як і у 2007 році, формувався переважно на основі продукції високотехнологічних виробництв, лівова частка якої припала на продукцію машинобудування. Протягом

2008 року спостерігалось зростання всіх основних товарних позицій японського імпорту. При цьому основним чинником стрімкого нарощування імпорту було збільшення поставок японських легкових та вантажно-пасажирських автомобілів і комплектуючих до них, які традиційно є головними групами імпорту з Японії. Їхня частка у сумі склала 83% загального обсягу японського імпорту. Імпорт японських автомобілів досяг рівня 2 244 млн дол. США, що у 2,16 рази більше, ніж за аналогічний період минулого року. Відповідно зросли у 1,5 рази й обсяги поставок автозапчастин та комплектуючих, які склали 69,9 млн дол. США.

Слід відзначити зростання на 22% імпортних поставок бульдозерів до рівня 47,6 млн дол. США, що пов'язано зі збільшенням обсягів інвестування у дорожнє будівництво і гірничі розробки в Україні у першій половині 2008 року (табл. 4).

Окремо слід відзначити збільшення у 2,3 рази імпорту медичної апаратури до позначки 73,71 млн дол. США, що свідчить про поступовий розвиток та переоснащення вітчизняної медицини. Позитивним фактором залишається те, що майже 90% японського імпорту становить машинотехнічна продукція, яка не виробляється в Україні й є не конкурентною.

Україна реєструє походження інвестицій за розташуванням материнської компанії. Оскільки багато японських компаній здійснюють свою інвестиційну діяльність через свої офіси, що розташовані в Європі, тому багато інвестицій з японським капіталом реєструються як європейські, наприклад, як у випадку з компанією Japan Tobacco International Ukraine, материнська компанія якої розташована в Швейцарії та

яка інвестувала понад 50 млн доларів США в тютюнову фабрику в м. Кременчук. Таким чином, реаль-

ний обсяг японських інвестицій в Україні може бути набагато більшим (табл. 5).

Таблиця 3

Основні товари експорту України в Японію за 2007-2008 роки (млн дол. США) [8; 113]

Товар	2007	% до загального експорту	2008	% до загального експорту	Динаміка, млн дол.
Алюміній необроблений	31,57	34,68	15,96	13,79	-15,613
Молочна продукція	26,11	28,68	19,60	16,94	-6,509
Продукція хімічної промисловості	8,24	9,05	0,21	0,18	-8,028
Титан та вироби з титану	7,89	8,67	21,08	18,22	13,19
Феросплави	8,86	9,74	34,85	30,12	25,986
Водень, інертні гази та інші неметали	2,08	2,28	6,30	5,45	4,22

Таблиця 4

Основні товари імпорту з Японії за 2007-2008 роки (млн дол. США) [8; 131]

Товар	2007	% до загального імпорту	2008	% до загального імпорту	Динаміка, млн. дол.
Легкові та вантажно-пасажирські автомобілі	1036,22	73,69	2244	80,55	1207,78
Автозапчастини та комплектуючі	45	3,20	69,9	2,51	24,9
Бульдозери самохідні	38,86	2,76	47,6	1,71	8,74
Автовантажувачі	20,86	1,48	29,43	1,06	8,57
Двигуни внутрішнього згорання	30,87	2,20	45,86	1,65	14,99
Мотоцикли	40,12	2,85	18,549	0,67	-21,571
Медична апаратура	32,201	2,29	73,71	2,65	41,509
Радіо- та телеапаратура	6,176	0,44	16,30	0,59	10,124

Таблиця 5

Кількість японських громадян та компаній в Україні за 2001-2007 роки [8; 48]

Рік	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Громадяни	94	99	116	121	140	158	161
Компанії	12	12	16	19	22	22	23

Під терміном "Компанії" розуміються філії, відділення, спільні підприємства, представництва та інші японські компанії, які здійснюють свою діяльність в Україні. Станом на січень 2007 р. в Україні проживали та здійснювали свою діяльність 24 японські бізнесмени (13 бізнесменів станом на січень 2006 року).

Слід відзначити пріоритетний розвиток співробітництва двох країн з питань еколого-енергетичної політики країн. На сьогоднішній день важливою для багатьох країн світу є проблема подолання наслідків через зміни клімату. На підставі цього Україна під-

писала договір на продаж 30 млн т ОУК (одиниць установленної кількості викидів CO₂) з «НЕДО» – японською державною компанією, яка займається фінансуванням нових технологій в Японії.

В Україні за рахунок того, що відбулося зниження ВВП і зменшилося завантаження промисловості в 90-х роках, виник значний надлишок квот. Ці ОУК є державним надбанням і продаються від імені держави. Після підписання Кіотського протоколу Україна на світовому ринку виявилася одним із найбільших продавців цього товару. Підраховано: у нас із 1 січня

2008 року до 31 грудня 2012 року, тобто в період продажу квот за Кіотським протоколом, буде до 1,5 млрд т CO₂. Їх можна буде продати тим країнам, які перевитратили виділену їм кількість. Як очікувалося, залежно від цін на ОУК, Україна зможе виручити від 1,5 до 10 млрд дол.

Договір реалізовуватиметься двома траншами по 15 млн т – у 2009 і 2010 роках. Для отримання цих коштів в Україні, за ініціативою Світового банку та європейського співтовариства, була розроблена схема «зелених інвестицій». Вона складається з низки постанов (більш як 25) уряду і понад 40 наказів самого агентства, що визначають, за якими критеріями ці проекти відбираються. Серед проектів є такі, які спрямовані на скорочення викидів парникових газів, на вирішення проблеми чистої питної води для України, на реабілітацію сміттєвих звалищ, модернізацію газотранспортних мереж.

Таким чином, український уряд, не маючи можливості одержати звичайні кредити на модернізацію, знайшов спосіб через «зелені інвестиції» оновити застарілі підприємства країни.

Що стосується українсько-японських економічних відносин, то сьогодні між Україною й Японією продовжується процес визначення сфер спільних інтересів та пошук нових можливостей для опрацювання перспективних напрямів взаємовигідної співпраці. Зростаюча вага на міжнародній арені України як одного з провідних центрів пострадянського простору, її готовність брати участь у вре-

гулюванні кризових ситуацій в різних регіонах світу поступово привертають серйозну увагу Японії і сприяють реалізації зовнішньополітичних пріоритетів нашої України в Азійсько-тихоокеанському регіоні.

Список літератури

1. Носов М. Япония и внешний мир: вступаая в мировое сообщество // Знакомьтесь – Япония. – 1997. – 6 сентября.
2. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі / Пахомов Ю.М. та ін. – К.: 2008. – 235 с.
3. Ломакин В.К. Мировая экономика: Учебник. – М.: ЮНИТИ, 2007. – 222 с.
4. Волгин Н.А. Японский опыт решения экономических и социально-трудовых проблем. – М.: Экономика, 1998. – 255 с.
5. Козак Ю.Г., Лук'яненко Д.Г., Макогон Ю.В. Міжнародна економіка. – Одеса, 1998. – 352 с.
6. Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України. – К.: Логос, 1999. – 568 с.
7. Statistical Handbook of Japan 2008 [Електроний ресурс]. – Режим доступу: www.stat.go.jp/345678/
8. Рут Ф., Філіпенко А. Міжнародна торгівля та інвестиції. – К.: Основи, 2007. – 743 с.

Рекомендовано до публікації д.е.н. І.І. Павленко 21.01.10

УДК 330.131:622.261

© О.Г. Вагонова, Т.О. Єрохондіна, О.О. Шашенко, 2010

О.Г. Вагонова, Т.О. Єрохондіна, О.О. Шашенко

ОПТИМІЗАЦІЯ ВИТРАТ НА СПОРУДЖЕННЯ ПІДГОТОВЧИХ ВИРОБОК ВУГІЛЬНИХ ШАХТ

Розглянуто принципи створення економіко-математичної моделі підготовчої виробки вугільної шахти, яка розглядається як багаторівневий об'єкт із стохастичною структурою. Визначений оптимальний крок кріплення для конкретних гірничо-геологічних умов.

Рассмотрены принципы создания экономико-математической модели подготовительной выработки угольной шахты, которая рассматривается как многоуровневый объект со стохастической структурой. Определен оптимальный шаг крепления для конкретных горно-геологических условий.

Principles are considered of creation ekonomiko-mathematical model the preparatory making coal mine which is examined as a multilevel object with a stochastic structure. The optimum step of fastening is certain for concrete mountain-geological terms.

Вступ. Внаслідок складних гірничогеологічних умов, в яких функціонують вугільні шахти Донбасу, собівартість українського вугілля порівняно з іншими країнами досить висока. В її структурі значну частину займають витрати, що пов'язані з проведенням і підтриманням протяжних виробок, за допомогою яких відбувається підготовка до відпрацювання вугі-

льних пластів. Серед сукупності усіх протяжних виробок підготовчі виробки займають близько 90 відсотків їх загального обсягу. Витрати на їх проведення та ремонт у структурі собівартості вугілля складають для різних гірничогеологічних умов від 10 до 28%. Приймаючи до уваги загальний обсяг товарного вугілля, що видобувається в Україні, а це близько